

До спеціалізованої вченої ради Д 35.725.05
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, вул. Городоцька, 26

ВІДГУК

**опонента на дисертацію Дуфенюк Оксани Михайлівни
«Концептуальна модель балансу в кримінальному провадженні:
інституційний, правозастосовний, особистісний рівні», подану на здобуття
наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальностей:
12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень
12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Актуальність обраної теми дисертаційної роботи. Сказати, що вибрана тема актуальна, означає не сказати нічого.

По-перше, міждисциплінарне пізнання проблематики балансу на перетині двох сфер правової науки відповідає сучасним актуальним запитам, дає змогу поєднати досягнення загальноправової та галузевої наукових доктрин, дозволяє змістити фокус уваги від вузького прагматизму до концептуальних основ кримінального провадження та кримінальної процесуальної політики держави.

По-друге, звернення до балансу у кримінальному провадженні видається не лише методологічно обґрунтованим, а й логічно необхідним кроком у процесі комплексного наукового осмислення цієї проблематики з огляду на сучасні виклики і трансформації;

По-третьє, є одним із основоположних шаблів стабільності та засад життєдіяльності суспільства та держави, з огляду на європейські амбіції України.

По-четверте, усвідомлення ідеалів гармонії, справедливості, захисту людини від свавілля, межі дискреції, механізмів ефективного врядування, з якими генетично пов'язана «серцевина» балансування, дало змогу поглибити науково-теоретичне розуміння і практичну реалізацію верховенства права.

ЛьвДУВС	
СВР Д 35.725.05	
Вх.№ <u>1/9</u>	від <u>26.12</u> 20 <u>23</u>
кількість аркушів	
Осн.док. <u>28</u>	додат. <u>—</u>

Для більшості тих хто працює у сфері права виявилося не під силу розуміння верховенства права, зокрема того, що чинний закон може бути несправедливим для конкретної особи чи щодо конкретної ситуації.

Пригадується вислів древньогрецького філософа Аристотеля: «У своїй довершеності людина – найблагородніша з тварин, позбавлена ж закону і справедливості вона – найгірша з них», написаний 2300 років тому, та він залишається влучним і сьогодні, коли мова йде про важливість верховенства права в сучасному суспільстві. Одна з інтерпретацій вислову Аристотеля полягає в тому, що за відсутності верховенства права немає і самого суспільства, принаймні по-справжньому цивілізованого суспільства, не кажучи вже про реалізацію в життя принципів демократії.

Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо.

Одним із проявів верховенства права, як зауважує Конституційний Суд України, є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства.

Усі ці елементи права об'єднує якість, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яку значною мірою відображено в Конституції України. Проте одразу ж слід зауважити, що таке розуміння і сприйняття «справедливості» та «верховенства права» не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу й рівність особи.

Зокрема, суддя КАС у складі Верховного Суду В. Кравчук зауважує, що загалом кримінальне судочинство переважно займається не відрізненням доброго від поганого, а зосереджується на відмінності поганого від кримінально караного. Тому відсутність складу злочину в діянні зовсім не означає його схвалення.

Це завдання законодавця – визначити якомога детальніше, що саме вважатиметься кримінальним злочином і каратиметься кримінальною санкцією, щоб установити критерії відокремлення неправди кримінально караної від неправди, до якої кримінальне право ставиться байдуже.

Принцип *лише закон може визначати злочин і передбачати за нього покарання* навертає суди на обов'язок дуже уважно аналізувати законодавчі критерії злочинності діяння, аби не вийти за межі злочинності і не почати карати інші види несправедливої поведінки, які законодавець – із тих чи інших міркувань, навмисно або через недогляд, унаслідок суспільної думки або балансу суспільних інтересів – залишив поза межами кримінальних злочинів.

Завдання кримінального судді (іноді болісне завдання) – розглядаючи погані вчинки людини, виправдати її, якщо її дії не підпадають під ознаки злочину, попри своє ставлення до вчиненого нею. Це також указує на те, що справедливість із позиції права не завжди збігається з розумінням справедливості в очах громадянина, однак у ключі міжнародних актів правосуддя буде дійсним саме в разі відповідності поняття «справедливість» у ключі права.

Динаміка розвитку суспільних відносин у світі та політичних, економічних, соціальних і правових перетворень на національному рівні потребує додаткового осмислення та перегляду ставлення теоретиків права та юристів-практиків до проблематики балансу в кримінальному провадженні в умовах сучасних викликів.

Аналіз наукових праць, частина яких розглянута в дисертації, вказує на те, що в науці бракує ґрунтовних теоретичних досліджень, що мотивують до активних кроків подолання тих чинників, які перешкоджають досягненню справедливості, адже, як зазначає дисертантка, суспільство очікує суттєвих змін у реальному житті, а не тільки проголошення верховенства права у текстах нормативно-правових актів, концепцій та конвенцій (с. 1).

Аналіз загальнотеоретичного, філософського доробку, а також і на рівні практичної реалізації в кримінальному провадженні підтверджує актуальність та

важливість зазначеного наукового дослідження (с. 2-3).

Натомість, проблеми у цій сфері, як зазначає дисертантка, на сьогодні є одним з факторів як гальмування їх розвитку, так і, навпаки, переходу їх у якісно новий стан, оскільки вони активізують критичне мислення небайдужих людей до права як регулятора суспільних відносин та засобу обмеження державної влади, в кінцевому рахунку вихід на нові засоби пізнання правової реальності.

Отож, проникаючи в таємниці генеалогії ідеї балансу, Оксана Михайлівна свідомо поставила перед собою низку завдань, які передбачали:

1. Осмислення концепту «баланс» у науковій доктрині, а також основ балансу у кримінальному провадженні, модель якого охоплює інституційний, правозастосовний та особистісний рівні.

2. Виокремлення способів, підходів для досягнення результатів, зазначених у меті дослідження (с. 3), і третє найголовніше, практична цінність результатів наукової розвідки (с. 10).

Вирішення окреслених завдань зумовлювало потребу враховувати не тільки теоретичну думку, а й методологію.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз тексту дисертації О. М. Дуфенюк «Концептуальна модель балансу в кримінальному провадженні: інституційний, правозастосовний, особистісний рівні» дає підстави стверджувати, що висвітлення теми дослідження відзначається всебічністю та фундаментальністю.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Достовірність наукових результатів дослідження О. М. Дуфенюк забезпечується належним методологічним інструментарієм, який дав змогу забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів. Методологічну основу дисертації становить низка концептуальних підходів, загальнонаукових і спеціально-наукових методів. Основні методи та прийоми дослідження об'єднані плюралізмом підходів, обрані з врахуванням об'єкта та предмета дослідження (с. 4). *Історико-правовий підхід* забезпечив вивчення історії становлення та функціонування окремих правових інститутів, еволюції концепту «баланс» у

правовій науці в темпоральній ретроспективі (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 4.3). *Порівняльно-правовий підхід* забезпечив пошуки спільного та відмінного в інтерпретації балансу в різних контекстах (підрозділи 3.1, 3.2, 4.1), порівняння різних моделей кримінального провадження (підрозділ 2.3), порівняння зарубіжного досвіду і національної практики (підрозділи 2.3, 2.4, 3.2). *Системний підхід* уможливив погляд на баланс у кримінальному провадженні як на динамічну і складну систему, в якій урівноважуються численні компоненти, кожен з яких має автентичний аксіологічний зміст і важливу діяльнісну складову, яка актуалізується у правозастосовній практиці (підрозділ 1.3, розділи 2, 3, 4). *Функціональний підхід* надав можливість розглядати проблематику балансу у тісному зв'язку з процесуальними функціями обвинувачення, захисту та здійснення правосуддя, а також вивчати рівновагу, узгодженість та пропорційність як умови якісного функціонування кримінального провадження (підрозділ 1.3, розділи 2, 3, 4). *Синергетичний підхід* забезпечив погляд на змодельовану систему балансу в контексті постійного руху від неупорядкованого стану до впорядкованості, зв'язку системи балансу у кримінальному провадженні із зовнішніми та внутрішніми викликами і мегатрендами, розгляду множинних сценаріїв подальшого розвитку (підрозділи 2.4, 3.3). *Феноменологічний підхід* став основою для пізнання процесів балансування, які відбуваються у свідомості суб'єкта кримінально-процесуальної діяльності і стосуються формування внутрішнього переконання, розвитку рефлексійної компетентності, абстрагування від власного суб'єктивізму, вирішення морально-правових дилем, які виникають у кримінально-процесуальній діяльності (підрозділи 4.1, 4.2, 4.3). *Ризик-орієнтований підхід* забезпечив прогнозування ризиків дисбалансу, визначення його передумов, ознак та наслідків (підрозділи 2.1, 2.3, 2.4, 3.2). У ході дослідження було використано *метод моделювання* для формування цілісної концептуальної моделі балансу в кримінальному провадженні; *формально-юридичний метод* для розробки окремих правових дефініцій, пропозицій змін до законодавства; *логічні методи* (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія) для

визначення ознак, критеріїв класифікацій, тенденцій інноваційного розвитку досліджуваних правових інститутів; *соціологічні методи* та ін. (с. 28-30).

Ознайомившись із дисертаційною роботою «Концептуальна модель балансу в кримінальному провадженні: інституційний, правозастосовний, особистісний рівні», можна виділити низку положень, що містять елементи наукової новизни в теорії права.

Авторкою за результатами проведення відповідних узагальнень теоретичного матеріалу уперше:

за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень:

– доведено, що ідея балансу в праві має генетичні зв'язки з ідеями справедливості, гармонії суспільного життя, недопущення свавілля, та кодується у розмаїтті підходів домінантних правових доктрин у різні історичні періоди аж до середини ХХ ст., коли цей напрям став трендом американської та європейської юриспруденції, набув більш конкретизованого змісту і зводився до дискурсу про цінності та інтереси сторін, які постали перед обличчям суду;

– окреслено політико-правовий контекст формування сучасного кримінального провадження у визначених темпоральних межах радянського та пострадянського періоду, що дає змогу простежити динаміку трансформації окремих правових інститутів та зрозуміти причини окремих конструктивних та деструктивних тенденцій у правовому регулюванні;

– розроблено концептуальну модель забезпечення балансу у кримінальному провадженні, яка охоплює (1) інституційний, (2) правозастосовний, (3) особистісний рівні. Кожен рівень має субрівні балансу: інституційний – баланс повноважень, функцій, предмета відання органів, уповноважених здійснювати кримінальне провадження, баланс у дихотоміях: «завдання – ресурси», «мета – засоби», «національне – наднаціональне»; правозастосовний – баланс цінностей та інтересів, баланс процесуальних можливостей, баланс правових позицій, баланс науки і практики, баланс змісту і форми; особистісний – баланс об'єктивності та суб'єктивності, баланс освіти та

практики, баланс моралі та права. Наголошено, що баланс у кримінальному провадженні слід розглядати як індикативну ознаку розвитку демократичних інституцій та втілення ідеї верховенства права у державі, а запропонована системна візія формує засадничі підвалини для стратегічного планування розвитку профільних структур; діагностики ризиків порушення рівноваги та кризових ситуацій, усунення чинників, які мають потенційний руйнівний вплив на систему кримінального провадження, втрату довіри суспільства до державних інституцій; адаптації органів досудового розслідування, прокуратури та суду до нових викликів та умов функціонування; генерування та впровадження інноваційних проєктів у досудове розслідування та судове провадження;

– запропоновано розуміння поняття інституціоналізації у кримінальному провадженні як процесу еволюції та розвитку інститутів та інституцій, необхідних для забезпечення виконання функцій органами досудового розслідування, прокуратури, суду та інших уповноважених суб'єктів під час кримінального провадження, ефективної організації та управлінської діяльності, взаємодії та контролю, результатом яких є виконання завдань, передбачених кримінальним процесуальним законодавством;

– аргументовано, що інституційний баланс передбачає нормативно врегульовану узгодженість функцій та повноважень різних органів державної влади з метою налагодження ефективної взаємодії між ними під час виконання завдань кримінального провадження; запропоновано диференціювати вертикальний та горизонтальний виміри інституційного балансу;

– визначено типологію реальних і потенційних викликів, які здатні суттєво ускладнювати діяльність ЄСПЛ в сучасних умовах: (1) нечіткість меж дискреції в інтерпретації та універсалізації стандартів; (2) обмеженість герменевтичного впливу; (3) невиконання рішень; (4) необхідність обробки постійно зростаючого значного масиву справ; (5) тенденції політичної трансформації у Західній Європі з коливаннями від ліберальної демократії до націоналізму та автократії;

– запроваджено до наукового обігу авторське визначення поняття правової інклюдії, яким пропонується позначати засаду функціонування держави і напрям гуманітарної політики, в основі якої є ідея «суспільства для всіх» і яка передбачає вжиття заходів для забезпечення соціальної інтеграції в реалізації прав, свобод, законних інтересів, посиленні гарантій доступу до правничих продуктів і послуг, доступу до професії в сфері права, а також для подолання соціальної ексклюзії осіб, які у конфлікті з законом;

– визначено тривимірний морально-правовий сенс окремої думки судді, який реалізується у таких аспектах: (1) консеквентний – зняття моральної відповідальності за наслідки ухваленого рішення; (2) деонтологічний – виконання морального обов'язку висловити думку, яка репрезентує альтернативну морально-правову позицію, інтерпретацію права на засадах справедливості з точки зору автора; (3) аксіологічний – апелювання до моральної аргументації, цінностей у тексті окремої думки, що може вплинути на перспективу зміни правового регулювання у майбутньому;

за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність уперше:

– розкрито природу балансу як засади функціонування кримінального провадження, як процесу знаходження рівноваги, узгодженості, пропорційності і як правового явища, якому властиві системотворчий потенціал, білатеральність, динамічність, і який має відповідати усталеним уявленням про справедливість;

– визначено елементи інституційного середовища кримінального провадження (інституційна інфраструктура, норми права, інституційні умови, інституційне управління, інституційні механізми, формальна практика, неформальна практика, громадські інституції, інституційні ризики дисбалансу, суспільний контекст) та охарактеризовано зміст кожного з них;

– розроблено індикативну систему недоліків, які впливають на функціонування інституційної інфраструктури кримінального провадження (недоліки правового регулювання; недоліки організаційного характеру; недоліки

неформальної практики; недоліки стратегії інституційних реформ), що створює основу для оптимізації кримінальної процесуальної політики;

- запропоновано диференціювати три категорії ризиків дисбалансу в кримінальному провадженні у дихотомії «мета – засоби» ((1) ризики категорії «правильність засобів важливіша за мету»; (2) ризики категорії «мета важливіша, ніж засоби»; (3) ризики категорії деформованої мети і деформованих засобів), що дає змогу ухвалювати рішення, спрямовані на попередження загроз;

- обґрунтовано, що забезпечення балансу приватних та публічних інтересів у кримінальному провадженні відбувається через застосування правових механізмів: (1) симетричного, (2) охоронного, (3) компенсаційного, (4) інтерпретаційного, (5) консенсусного та (6) пропорційного. Попри вразливість механізму пропорційності до критики щодо неможливості «порівнювати непорівнюване», констатовано ціннісний, стабілізуючий, дисциплінуючий, стимулюючий та адаптаційно-корегуючий позитивні ефекти його використання у кримінальному провадженні;

- запропоновано диференціювати (1) формально-темпоральний, (2) змістовний та (3) морально-етичний критерії визначення недобросовісного використання процесуальних прав і повноважень у кримінальному провадженні, що сприяє кращому розумінню фактичних підстав для застосування реактивних заходів реагування;

- обґрунтовано доцільність розмежовувати приватну і публічну правові позиції у кримінальному провадженні, визначено їх зміст, структуру, окремі характеристики та відмінності, які полягають у різному ступені вимогливості до (1) аргументації; (2) форми викладу; (3) умов формулювання; (4) сталості правової позиції, а також розроблено мультивекторну систему балансу правових позицій у кримінальному провадженні;

- доведено, що наука і практика кримінального провадження потребують адаптації до глобальних правових, соціальних та безпекових мегатрендів, охарактеризовано їх зміст, що дає змогу прогнозувати трансформацію кримінального провадження в темпоральній перспективі;

– визначено зміст медійної криміналістичної псевдонауки та запропоновано типологію впливу медійної криміналістичної псевдонауки на суспільство (CSI- ефект), в рамках якої обґрунтовано та верифіковано (1) позитивний ефект (іміджевий, освітній, мотиваційний) та (2) негативний ефект (імперативний, криміногенний, конфліктогенний), а також доведено на цій основі доцільність впровадження реверсної моделі проактивної протидії потенційним ризикам деформації загальносуспільного уявлення про синергію науки і практики у кримінальному провадженні;

– запропоновано розрізняти три типи формалізму в кримінальному провадженні: (1) стандартний формалізм, який є атрибутом кримінального провадження в демократичному суспільстві, що забезпечує стандартизацію, єдність, передбачуваність, визначеність правозастосовної практики, прозорість процедур, підстав, порядків на засадах верховенства права; (2) абераційний формалізм, який полягає у відхиленнях або надмірного ускладнення процедур (гіперформалізм), або їх надмірного спрощення (гіпоформалізм); (3) гібридний формалізм, який поєднує формальні, коли закон чітко визначає, та неформальні практики, коли закон не містить чіткого правового регулювання;

– розроблено типологію механізмів зниження суб'єктивізму у кримінальному провадженні, до яких віднесено: (1) механізм звуження діапазону процедур, які потребують втручання суб'єкта; (2) механізм інституційної незалежності та чіткого визначення меж дискреції; (3) механізм упровадження системи «ваг і стримувань»; (4) механізм упровадження імперативу обґрунтованості та вмотивованості процесуальних рішень; (5) механізм верифікації отриманого результату; (6) механізм рефлексійної компетентності; (7) механізм підвищення правової культури та правосвідомості; (8) механізм юридичної відповідальності за вихід за межі дискреції.

Загалом елементи наукової новизни сформульовані доступно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають встановленим вимогам (с. 30-38).

Джерельною базою роботи слугує значний масив наукової вітчизняної та зарубіжної літератури (915 найменувань на 94 сторінках), 8 додатків. Наукова

робота містить 10 таблиць та 21 рисунок. Загальний обсяг дисертації становить 568 сторінок, із них – основний текст – 384 сторінки (с. 13). Це свідчать про належне опрацювання теми дослідження, високий рівень теоретичної підготовки авторки.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Вступ дисертації містить обґрунтування вибору теми дослідження. У ньому звернуто увагу на актуальність обраної теми; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету і завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; окреслено апробацію матеріалів дисертації, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі *«Баланс у кримінальному провадженні: теоретичні засади дослідження»* систематизовано та узагальнено підходи до розуміння сутності концепту «баланс» у правовій думці та визначено сфери його використання у сучасній науковій доктрині, окреслено методологію дослідження, розкрито радянський та пострадянський історичний контекст розвитку інститутів кримінального процесу, визначено структуру концептуальної моделі балансу в кримінальному провадженні.

Дослідження підтвердило гіпотезу, що уявлення про балансування у праві були фрагментарними та метафорично презентованими у поглядах мислителів на закономірності суспільного співжиття, справедливості, рівності, ефективне врядування, захист від свавілля тощо. Формувалися ці судження у руслі панівної парадигми кожної історичної епохи, а певною точкою відліку формалізації концепції балансу можна вважати середину XX ст., коли одночасно і в американській, і в європейській судовій практиці та правовій доктрині набули поширення ідеї «тесту балансування», «тесту пропорційності». Сенс полеміки про баланс зводився до зважування публічних та приватних інтересів сторін перед обличчям суду. Таке розуміння превалює в українській юриспруденції сьогодні.

Встановлено, що світоглядними переконаннями, які формували основу для дискурсу про баланс у праві, є визнання природного походження основоположних прав та свобод людини; усвідомлення потреби захисту людини, її гідності, її прав і свобод від свавілля; розуміння, що нормативно-правове закріплення прав та свобод є наслідком їх існування, а не джерелом.

Обґрунтовано, що для кращого розуміння сучасного стану та перспектив побудови збалансованої системи кримінального провадження важливо пізнати загальноісторичний і суспільно-політичний контекст його становлення. З урахуванням обмеженого обсягу дослідження довелося сконцентрувати увагу на останньому як найбільш впливовому темпоральному періоді існування радянської України. Проголошення незалежності відкрило можливості для власного державного будівництва та впровадження реформ, однак в Україні процес дерадянзації відбувався на тлі змагання між національно-демократичними силами, і силами, ностальгуючими за радянським минулим; проведення часто непослідовних перетворень, імітаційних реформ; намагання підпорядкувати правоохоронну і судову систему інтересам нових діючих режимів. Після реформи 2012 р. став відчутний ефект гуманізації кримінального провадження, втім постійно виникають нові виклики та загрози, які вимагають гнучкості реагування та оптимізації і на рівні законодавства, і на рівні діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду. Обмеження свавілля держави, ефективний доступ до справедливого правосуддя у незалежних судах, ефективна реалізація права на захист у кримінальному провадженні залишаються актуальними орієнтирами для майбутніх реформ.

Запропоновано концептуальну модель балансу в кримінальному провадженні, яка охоплює три рівні: (1) інституційний; (2) правозастосовний; (3) особистісний. Встановлено, що теоретичне та прикладне значення запропонованої концептуальної моделі балансу в кримінальному провадженні полягає в тому, що вона дозволяє сформувати засадничі підвалини для: (1) стратегічного планування розвитку профільних структур; (2) діагностики ризиків порушення рівноваги та кризових ситуацій, усунення чинників, які

мають потенційний руйнівний вплив на систему кримінального провадження, дискредитацію органів правопорядку та суду, втрату довіри суспільства до державних інституцій; (3) адаптації системи кримінальної юстиції, органів прокуратури та досудового розслідування до нових викликів та умов функціонування; (4) прогнозування подальшого розвитку інституцій та правових інститутів; (5) генерування та впровадження інноваційних проєктів у досудове розслідування та судове провадження.

У другому розділі *«Забезпечення балансу в кримінальному провадженні на інституційному рівні»* розкрито зміст інституційного балансу в кримінальному провадженні, охарактеризовано баланс в дихотоміях «завдання – ресурси», «мета – засоби», встановлено кореляцію наднаціонального та національного компонентів крізь призму практики ЄСПЛ.

Поглиблено зміст категорійного апарату інституційного балансу в кримінальному провадженні, визначено компоненти інституційного середовища та диференційовано інституційні ризики, що можуть чинити перешкоди для реалізації завдань кримінального провадження (політизація кримінального провадження; непродумані реформи, блокування реформ; надмірне спрощення або ускладнення процедур; дублювання повноважень різних інституцій; відомчі та міжвідомчі конфлікти; корупція; зниження довіри суспільства до державних інституцій). У сприятливому інституційному середовищі державні інституції діють у межах визначених повноважень, не делегують безпідставно свої повноваження іншим інституціям і не втручаються у зону впливу інших інституцій, розширюючи в такий спосіб свої повноваження, не конкурують між собою за зони впливу.

У дисертаційній роботі мета кримінального провадження асоціюється з бінарною конструкцією матеріальної (сутнісної) та процесуальної (процедурної) справедливості. Відсутність визначеної у кримінальному процесуальному законодавстві мети вважається суттєвим недоліком правового регулювання, зважаючи на її універсальний, аксіологічний, системотворчий та інтегруючий потенціал. Завдання кримінального провадження забезпечують досягнення мети

і позиціонуються на функціональному, процедурному, спеціальному та правозастосовному рівнях. Дисбаланс у дихотомії «завдання – ресурси» може бути зумовлений надмірним навантаженням на суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності, дефіцитом ергономічних та технічних умов праці, прогалинами у методичному забезпеченні, тенденціями відтоку персоналу та вадами процесу обрання/призначення на посади персоналу органів досудового розслідування, прокуратури та суду.

Акцентовано, що в кримінальному провадженні відбувається своєрідна правова дифузія міжнародних і «домашніх» норм, правових позицій, підходів та практик. Вплив ЄСПЛ транслюється на наднаціональному та національному рівнях, однак крайніми роками спостерігаються небезпечні тенденції та виклики, здатні похитнути авторитет цієї інституції та *erga omnes* ефект її позицій. Зокрема, йдеться про нечіткість меж дискреції в інтерпретації та універсалізації стандартів, обмеженість герменевтичного впливу, невиконання рішень на національному рівні, операційний виклик, пов'язаний із необхідністю обробки значного масиву справ, а також політичні трансформації у Західній Європі, що вбачаються у поступовому розчаруванні в інститутах ліберальної демократії та посиленні суспільних настроїв підтримки націоналізму та автократії.

У третьому розділі «*Забезпечення балансу в кримінальному провадженні на правозастосовному рівні*» окреслено характеристики та механізми забезпечення балансу цінностей та інтересів у кримінальному провадженні, визначено теоретико-методологічні основи балансу процесуальних прав, повноважень, правових позицій, обґрунтовано закономірності балансу науки і практики, змісту та форми.

З метою забезпечення справедливого, розумного балансу приватних і публічних інтересів диференційовано та окреслено правові механізми: (1) симетричний, (2) пропорційний, (3) компенсаційний, (4) консенсуальний, (5) охоронний та (6) інтерпретаційний. У цьому переліку особливим є пропорційний механізм, зважаючи на ціннісний, стабілізуючий, дисциплінуючий, стимулюючий та адаптаційно-корегуючий ефекти для

кримінального провадження.

Встановлено взаємозв'язок науки і практики в кримінальному провадженні. Наголошено, що наука в кримінальному провадженні є своєрідним депо інтелектуального ресурсу і в ближчій перспективі роль балансу науки і практики тільки зростатиме, оскільки щороку збільшується кількість правових норм та інститутів, з'являються концептуальні та технічні новації, посилюється цифровізація та автоматизація процесів тощо. Постійний моніторинг глобальних мегатрендів визначено одним із пріоритетних завдань кримінальної процесуальної політики як основи формування стратегії розвитку інститутів та інституцій. На цій основі запропоновано здійснювати подальшу розробку нових систем та моделей управління, реагування на виклики, формування нових запитів з метою актуалізації науки і практики кримінального провадження.

Додатково у контексті обговорення балансу науки і практики досліджено феномен впливу медійної криміналістичної псевдонауки на суспільні уявлення про систему кримінального провадження. Медійне наукове забезпечення кримінального провадження є еклектичною сумішшю правди і фантастики, міфів і реальності, що переконують глядача в тому, що злочини розслідуються швидко, ресурси та можливості безмежні, а процесуальні дії проводяться без бюрократії. Це дає змогу говорити про псевдонауковість як іманентну характеристику криміналістичного забезпечення досудового розслідування та судового провадження, яке транслують продукти групи CSI (від анг. *Crime Scene Investigation*). На підставі узагальнення доктринальних підходів та власних емпіричних досліджень запропоновано типологію ефектів систематичного перегляду криміналістичного медіаконтенту. Наголошено на важливості розробки заходів реверсної моделі проактивної протидії потенційним ризикам деформації загальносуспільного уявлення про синергію науки і практики у кримінальному провадженні.

Обґрунтовано, що зміст кримінального провадження має узгоджуватися з формою, форма – транслувати зміст. Ця дуалістична система трансформує засади кримінального провадження зі стану абстрактних конструкцій до

реального результату в правозастосовній площині. Доведено, що вживання поняття «формалізм» у контексті кримінального провадження може мати і негативну, і позитивну конотації. На цій підставі запропоновано розрізняти різні типи формалізму та означено ризики дисбалансу на цьому субрівні.

У четвертому розділі *«Забезпечення балансу в кримінальному провадженні на особистісному рівні»* проаналізовано баланс «об'єктивного» та «суб'єктивного» компонентів у кримінальному провадженні, визначено основи балансу освіти та практики, окреслено балансування моралі та права, розглянуто окремі прикладні аспекти онтології морально-правових зв'язків, які актуалізуються у кримінальному провадженні.

На особистісному рівні суб'єкта процесуальної діяльності (когнітивної, інтерпретаційної, оцінно-мотиваційної, комунікативної, рефлексійної) відбувається конвергенція, актуалізується синергія об'єктивного та суб'єктивного. Жодний із цих компонентів не може бути абсолютизований, відсепарований у правовій дійсності в окрему «субстанцію». У діяльності слідчого, дізнавача, детектива, експерта, спеціаліста, перекладача, прокурора, слідчого судді, судді, присяжного – максимально можлива міра об'єктивності має бути доповнена мінімальною мірою суб'єктивного. Систематизовано механізми посилення об'єктивності та зниження суб'єктивізму в кримінальному провадженні.

Система кримінального правосуддя не буде ефективною без залучення значних інтелектуальних ресурсів і якісної освітньої підготовки персоналу, здобуття фахівцями компетентностей (когнітивної, операційної, комунікативної, криміналістичної, психологічної, інформаційно-аналітичної, адаптаційної, прогностичної, рефлексійної). Для досягнення якісного результату потрібна узгодженість між запитами зацікавлених сторін (стейкхолдерів) і можливостями закладів освіти їх реалізації; відповідність освітнього процесу підготовки суб'єктів процесуальної діяльності міжнародним стандартам і глобальним тенденціям в освітньому просторі (впровадження інтерактивних методів навчання, принципу безперервності навчання, посилення ролі самоосвіти тощо);

узгодження дидактично-методичного забезпечення освітніх компонентів із актуальними потребами практики кримінального провадження, формування структури компетентностей суб'єктів процесуальної діяльності з урахуванням сучасних викликів та вимог правозастосовної діяльності.

Оптимізація балансу в дихотомії «освіта – практика», що актуалізується у рамках реалізації кримінального провадження, вбачається можливою завдяки реформуванню підходів до розуміння освітнього процесу, інституту наставництва, інституту підвищення кваліфікації персоналу, інституту помічника слідчого.

Дискурс про мораль і право формується на тлі протиставлення двох концептуальних позицій. Прихильники однієї вважають, що право має втілювати моральні норми і це є умовою визнання суспільством авторитету норм та збільшує мотивацію дотримання правового порядку. Прихильники другої позиції переконані, що потрапляння у сферу права моральних норм є радше випадковістю, несистемним явищем, тому не слід переоцінювати моральні основи права. Акцентовано, що у кримінальному процесуальному законодавстві окремі моральні максими отримали формальне визначення (у засадах, у вимогах до процесуальних дій, у стандартах оцінювання доказів, у формі звертання до суду і т. ін.).

Моральні інтенції реалізуються при формулюванні окремої думки суддею. Огляд аргументації прихильників та опонентів дає підстави стверджувати, що існує суттєво більша вірогідність отримати позитивний ефект від застосування цього інституту, ніж негативний. Генеруючою силою для окремої думки судді є, як правило, моральний імпульс, який змушує діяти всупереч колегіальному розумінню і не зважаючи на те, що прямих правових наслідків окрема думка немає. Цей моральний імпульс конструється тріадою компонентів (консеквентна складова, деонтологічна складова, аксіологічна складова) і дає змогу переосмислити певні правові питання з альтернативної проєкції, яка в свідомості автора окремої думки є виразом справедливості.

Завершують роботу висновки, в яких концентровано пропонуються

результати проведеного наукового дослідження.

Виклад матеріалу у роботі належно структурований, основні положення дисертації логічно пов'язані, науковий апарат роботи відповідає встановленим вимогам. Аналіз та оцінка основної частини дисертації дає підстави для висновку, що тема дослідження висвітлена у повному обсязі, мета дисертації у ході виконання дослідження досягнута, дисертація є завершеною науково-кваліфікаційною працею.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Положення та висновки, сформульовані в дисертації, викладено у 68 наукових публікаціях, серед яких 62 публікації, в яких викладено основні наукові результати дисертації (1 одноосібна монографія; 4 статті у наукових періодичних виданнях, які індексуються у наукометричних базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus; 27 статей у виданнях, які включено до переліку наукових фахових видань України з юридичного напрямку, 30 наукових праць, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації) та 6 наукових публікацій, які додатково відображають результати дисертації. Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає нормативним вимогам. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Спрямованість науково-практичних конференцій, де відбувалася апробація дисертації, характер статей дисертантки, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, вказують на вирішення О. М. Дуфенюк актуальної теоретико-прикладної проблеми, що полягає у формуванні концептуальних основ забезпечення балансу в кримінальному провадженні як однієї із ключових передумов втілення верховенства права та реалізації справедливого правосуддя в умовах сучасних тенденцій та викликів.

Вважаємо, що дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

Сформульовані у дисертації окремі висновки та пропозиції можуть використовуватися:

– у практичній діяльності для формування стратегічних орієнтирів розвитку інституцій з урахуванням сучасних викликів та глобальних мегатрендів, оптимізації досудового розслідування, підвищення кваліфікації персоналу;

– у правотворчій діяльності для оптимізації кримінального процесуального законодавства, удосконалення правового регулювання діяльності органів досудового розслідування;

– у науковій та освітній діяльності для подальшої розробки концептуальних засад забезпечення балансу в кримінальному провадженні на інституційному, правозастосовному та особистісному рівнях, підготовці навчально-методичної літератури, викладання навчальних дисциплін «Теорія права», «Філософія права», «Застосування стандартів Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод», «Міжнародний захист прав людини», «Кримінальна юстиція: правові доктрини та принципи правотворчості», «Правові інструменти альтернативного вирішення спорів», «Правова глобалістика», «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Новітні технології в криміналістиці», розробки спеціалізованих тренінгів «Вплив глобальних мегатрендів на науку і практику кримінального провадження», «CSI-ефект: український контекст», «Моральні основи кримінальної процесуальної діяльності».

Дотримання академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження виконане згідно із усіма вимогами законодавства України про авторське право: містить належним чином оформлені посилання на використані дисертанткою у тексті роботи джерела. Авторкою надано повну та достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані належні методи дослідження. У проведеному дисертанткою науковому дослідженні, оформленому у дисертаційну роботу, випадків плагіату не виявлено.

Вищезазначене дозволяє дійти висновку про дотримання О. М. Дуфенюк вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження. Позитивно оцінюючи здобутки О. М. Дуфенюк, вважаємо за необхідне звернути увагу на окремі суперечності, спірні положення, які, як видається, потребують або додаткової аргументації, або ж спеціальних роз'яснень, зокрема:

1. Розділ про методологію, не можна заповнювати автоматично. Той, хто досліджує, повинен обрати свій метод, свій шлях, звільнити себе від влади авторитету (вчителя, школи, наукової організації). Досліджувати – означає йти, так би мовити наосліп, а не сліпо слідувати за стандартами. Методологія не повинна обмежувати дослідника (скажімо, надається перевага одному методу над іншим). Дуже важливо, щоб дослідник володів мужністю, мудрістю, аби усвідомити, що слід щось міняти, відчував щирість і свіжість у теоретичних пошуках обґрунтування правових явищ. Істиною повинно бути те, що науковець здатен сказати про дослідження у будь-якій аудиторії, зокрема наодинці з собою. Важливо, щоб це була саме методологія науки. І у цьому виборі бере участь лише один «цензор» – професійна культура вченого, а оцінює його лише один «суддя» сама наука в особі наукового співтовариства. У розділі методи дослідження (с. 28-30 дисертації) здобувачка зазначає про застосування специфічного методологічного кластеру засад, підходів та методів наукового пізнання, і чомусь не згадано методи діалектики, герменевтики, прогнозування, статистики (хоча у тексті дисертації вони згадуються); не розкрито інтегративний, емпіричний та інформаційно-комунікативний підходи, хоч у дисертації ці підходи використовуються. Поза увагою залишилися методи класифікації, документального та термінологічного аналізу. Крім того, дисертантка оминула такий використаний нею метод як описово-оповідальний, інноваційний метод конкретних ситуацій, або кейс-метод.

2. Ми цілком поділяємо думку дисертантки щодо визначеності справедливості, як аксіологічного фундаменту кримінального процесуального права, але було б важливо акцентувати увагу на запитанні:

що слід розуміти під справедливістю як цінністю кримінального провадження? На нашу думку, поняття справедливого кримінального провадження необхідно розглядати з позиції так званої процедурної справедливості, яка встановлює гарантії прав суб'єктів кримінальних процесуальних відносин. З цього приводу доречно зазначити, що у правовій доктрині США більшого значення надається цінностям кримінального процесу, ніж кримінального права. Примат процесуальних цінностей над цінностями матеріального права пояснюється тим, що засадничі ідеї американського права знаходять вираз у процедурі прийняття рішень, а не у їхньому змісті, тобто у результатах рішення. Процесуальні цінності визначаються як стандарти, з огляду на які можна оцінювати кримінальний процес у моральних категоріях, незалежно від успішності самого результату. Основними процесуальними цінностями, що вважаються критеріями справедливої процедури, є участь заінтересованих осіб у прийнятті рішення, гуманізм та повага до людської гідності, рівність прав сторін, процесуальна доцільність, безсторонність і неупередженість службових осіб, наділених владними повноваженнями, їх діяльність у межах встановлених повноважень, всебічність та повнота дослідження обставин, розумність строків провадження.

Ми переконані, що процедурна справедливість і стабільність становлять невід'ємну підставу свободи. Можна певним чином пережити суворі приписи матеріального права, якщо вони застосовуються об'єктивно та правильно. Це означає, що цінності процедур, які становлять справедливий судовий розгляд, не залежать від кримінального права. Кримінальне провадження є самостійним джерелом прийняття справедливих процесуальних рішень. У системі права, в якій кримінально-правові норми передбачають жорсткі, суворі покарання навіть за найдрібніші проступки, кримінальне процесуальне право, яке містить засадничі гарантії справедливої процедури, має для осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності, значно більше практичне значення, ніж у ситуації, коли функціонує гуманітарне кримінальне право.

3. Видається у пошуку балансу між дискрецією і урегульованістю, варто було б звернути увагу на те, що суспільство у певні історичні періоди потребує не просто правового регулювання, а значного правового регулювання; воно також потребує визначеності у правових термінах та категоріях та у їх застосуванні суддівським корпусом. На нашу думку, на стадії розвитку суспільства врегулювання відносин без писаного права ще можливо уявити, однак на етапі індустріального та промислового розвитку економічні відносини настільки ускладнюються, що потреба у правовій визначеності і правовому регулюванні стає дедалі необхіднішою.

Це свідчить про пошук компромісу між урегулюванням суспільних відносин писаними нормами права та наданням суддям у необхідній мірі свободи розсуду для розгляду справ не формально, а шляхом індивідуального підходу до кожної справи з детальним аналізом фактів справи, які її формують.

Отже, правила і надмірно жорсткі стандарти іноді заважають судді прийняти найкраще можливе рішення; з іншого боку, правила захищають громадян від необізнаності некваліфікованих суддів та забезпечують підтримку від неправомірних мотивів суддів при здійсненні судочинства. Тому варто погодитися, що історичним фактом є те, що «пропорція між нормами писаного права і судовою дискрецією є незафіксованою, а змінною», і умови, які надають перевагу одному або іншому елементу, змінюються залежно від часу, місця і людей.

4. У дисертації недостатньо зосереджено увагу на співвідношенні між ефективністю кримінальної юстиції та справедливістю. Цілком логічним є те, що у кожному кримінальному провадженні суд має намагатися досягти балансу між інтересами держави, підозрюваного та потерпілої сторони. При цьому треба пам'ятати: справедливість для кожної зі сторін цього трикутника є різною.

Тому ефективність кримінальної юстиції не дорівнює кількості обвинувальних чи виправдувальних вироків. На нашу думку, усе залежить від виконання завдань, визначених матеріальним і процесуальним законодавством. Тож, чи погоджується дисертантка, що у цьому питанні має тримати руку на

пульсі законодавець, оскільки потрібно належно та своєчасно реагувати, якщо певні норми потребуватимуть трансформації?

5. У підрозділі 3.1.1. дослідниця звертає увагу на цінності та інтереси у кримінальному провадженні, а також розмірковує про істину. На наше переконання, це цілком правильний підхід. Проте, при аналізі цінностей слід було б розкрити питання про ступінь їхньої істинності, це стосується також права взагалі як самостійної цінності.

Вбираючи в себе загальнолюдські цінності, право стає їхнім виразником і також перетворюється на істинну, справжню цінність. Коли вести мову про право як створіння людського духу, що відображає соціальне життя, то його цінність є прямо пропорційною істинності тієї картини, яку воно подає. Важливим є і те, що реалізація права потребує відповідних істинних знань. А. А. Козловський пише: «...праву, щоб бути справедливим, неминуче необхідно бути істинним...». Утілення правом у життя загальнолюдських цінностей постає як напружений пізнавальний процес.

Наприклад, з цієї точки зору можна розглядати судовий процес. Він завершується судовим вироком, що є певним імперативним положенням про те, як треба вчинити із злочинцем у зв'язку з висновком про його винність. Суд прагне встановити істину у справі й визначити істинну юридичну оцінку злочинного діяння підсудного задля відновлення соціальної рівноваги, порушеної злочином, та її зміцнення.

6. Аналізуючи баланс об'єктивного та суб'єктивного компонентів у кримінальному провадженні (розділ 4) варто було б звернути увагу на те, що у сучасному правознавстві відсутня повномасштабна теорія суб'єкта права взагалі, що охоплює всіх учасників міжнародних і національних, публічних і приватних правовідносин у межах сучасної реальності.

Окрім того, доцільним було б звернути увагу на те, що суб'єкт права не є дещо визначене ззовні і таке, що існує для права, а право існує для суб'єкта. Право, як і вся система правопорядку, визначається суб'єктом, а не навпаки. Сутність суб'єкта права полягає у тому, що він є творець права його будівничий і

правовий абсолютизм. У ньому – джерело і його ціль. Право належить суб'єктові, воно – його власник.

7. У розділі «Баланс науки та практики у кримінальному провадженні», на наше переконання, слід було б звернути увагу на те, що головні пріоритети абсолютної більшості майбутніх правників сьогодні – це не сфера наукової діяльності (на жаль, її престиж порівняно з попередніми десятиліттями суттєво знизився), а насамперед – практичні аспекти юридичної діяльності.

Акценти у цих пріоритетах в сучасних умовах розставляє ринок юридичної праці. Його закони на перший план висувають запит на найбільш дефіцитні правничі спеціальності. Нині це комерційне (господарське) право, банківське право, інформаційне право, медійне право, ІТ-право та ін. Прагнення до оволодіння цими прикладними галузями в межах відповідної спеціалізації цілком зрозуміле. Бути кваліфікованим фахівцем у всіх галузях права, на відміну від попередніх, далеких вже часів, сьогодні нереально.

Проте той же ринок юридичної праці стає дедалі насиченішим і динамічнішим, що неминуче вносить корективи у названі пріоритети. Встигати за змінами у ньому, навіть досконало освоївши одну з дефіцитних на час навчання спеціальностей (галузей права), надзвичайно складно. Для того, щоб бути постійно затребуваним на ринку юридичної праці, одних знань з конкретних галузей права, навіть відносно нових і популярних, недостатньо.

За всієї необхідності спеціалізації, надмірний ухил на неї має істотні недоліки – зростаючу обмеженість поля зору вузьких спеціалістів на проблеми, що все більше ускладнюються. Як слушно зазначав свого часу відомий французький компаративіст Рене Давид: «Сутність підготовки юриста не в тому, щоб він завчив напам'ять і в дрібницях чинні зараз норми; навряд чи це знадобиться йому через десять років у професійній роботі, для якої більша частина цих норм стане непотрібною. Але йому важливо зрозуміти сутність права як загальнолюдського, наднаціонального явища. Ту сутність, яку неможливо свавільно змінити розчерком пера національного законодавця».

На жаль, чимало (якщо не більшість) викладачів галузевих правових дисциплін за попередньою радянсько-позитивістською традицією пов'язують право та зміни до нього саме з «національним законодавцем», а не з загальнолюдською, універсальною сутністю права. Про це свідчать як назви галузевих правових дисциплін – «Адміністративне право України», «Цивільне право України», «Кримінальне право України» і т. д., так й, особливо, їх зміст, який зводиться, як правило, до аналізу відповідної галузі національного законодавства (передусім кодексів), а не особливостей галузей вітчизняного права в контексті універсальних принципів певної галузі та тенденцій її розвитку в сучасному світі (чи, бодай, у правовій сім'ї континентального права). Такого вузько-прагматичного підходу до інтерпретації права може «вистачити» хіба що для вирішення простих справ, коли нормозастосовний процес відбувається у відповідності з його формалізованими стадіями, відомими ще з курсу теорії держави і права (так цей курс іменується до цього часу в більшості вітчизняних, особливо комерційних, правничих закладах вищої освіти). «Теоретизування» для таких формально-логічних операцій справді може бути недоречним. Проте ситуація суттєво ускладнюється, коли нормозастосовувач стикається зі справами неординарними, складними, вирішення яких вимагає від нормокористувача (працівника органу досудового розслідування, судді, адвоката, прокурора) нестандартних підходів.

Сьогодні, в умовах нових викликів, породжених, зокрема, науково-технічним прогресом та іншими чинниками, надзвичайно високого динамізму суспільного життя та обумовленого ним хронічного неспівпадіння законодавства з ритмом життя, відставання від його потреб, нестримного зростання масиву (кількості) нормативних актів та неминучої за таких обставин їх суперечливості, а інколи навіть хаотичності, можливість виникнення вказаних ситуацій зростає. Актуально у цьому зв'язку звучать слова одного з основоположників соціологічної теорії права (школи «живого права») Є. Ерліха, сказані ним ще на початку минулого століття: «Неможливо... зафіксувати все право в законах та інших нормативних актах. Накопичену масу нормативного матеріалу не може

вивчити жоден юрист навіть у межах однієї держави і окремої галузі, не позбавившись при цьому розуму. Зміст життя завжди набагато багатший. Бажання вмістити все його багатство в законах таке ж мало розумне, як і бажання зупинити струмок в калюжі».

По суті, аналогічна думка, щоправда в дещо іншому контексті – надмірного захоплення юридичної освіти в США 60-70 років минулого століття практичним освоєнням юридичних спеціальностей (що, як зазначалося, в Україні продовжується), без урахування філософсько-методологічного підґрунтя (в широкому культурологічному його баченні), висловлена сучасним американським філософом і теоретиком права, основоположником правового економізму (теорії економічного аналізу права), федеральним суддею США Річардом Познером.

Мета теорії права полягає в тому, щоб піднятися над емпірикою, подивитися на складний світ права глибше і ширше, не обмежуючи його аналізом законодавства, зрештою, зламати все ще поширений застарілий стереотип, згідно з яким фаховий юрист – це той, хто добре знає законодавство та вміє «виводити» з нього шляхом логічних операцій (дедукції) відповідні йому «законні» рішення.

Не заперечуючи загалом потреби у знанні законодавства та володіння прийомами його логічного аналізу, водночас важливо усвідомлювати, що право не зводиться виключно до раціоналізму з притаманною йому формальною логікою. Без його осмислення з позицій **цінностей**, визначальними серед яких є **людина, її гідність, невідчужувані права і свободи**, зрозуміти сутність права та правове життя у всій його повноті й багатоманітності, а, отже, стати високопрофесійним фахівцем, неможливо.

Проте, зазначені зауваження мають дискусійний характер з огляду на чітко означені позиції авторки з порушеної проблематики, при цьому не знижують високого наукового рівня дисертаційної роботи та не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Дисертаційна робота Дуфенюк Оксани Михайлівни на тему «Концептуальна модель балансу в кримінальному провадженні: інституційний, правозастосовний, особистісний рівні» є завершеною та цілісною кваліфікаційною науковою працею, що характеризується єдністю змісту та виконана здобувачкою самостійно з дотриманням принципів академічної доброчесності.

У дисертаційній роботі отримано нові науково обґрунтовані і достовірні результати та висновки, які є актуальними, містять наукову новизну, мають теоретичне та практичне значення національного рівня, опубліковані у наукових міжнародних та вітчизняних рецензованих виданнях та дозволили авторці забезпечити розв'язання теоретико-прикладної проблеми щодо формування концептуальних основ забезпечення балансу в кримінальному провадженні як однієї із ключових передумов втілення верховенства права та реалізації справедливого правосуддя в умовах сучасних тенденцій та викликів.

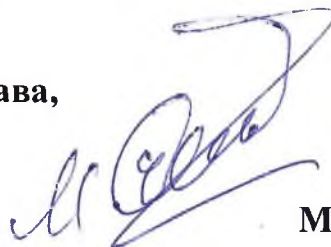
Дисертантка володіє глибокими теоретичними знаннями, має глибокий різнобічний практичний досвід розгляду питань, що стали предметом її дослідження, вміє їх аналізувати і критично оцінювати. О. М. Дуфенюк виявила знання концептуальних положень теорії та філософії права, кримінального процесуального права, а також безумовну здібність до самостійного здійснення й завершення концептуальних науково-дослідних робіт на високому науково-теоретичному і методологічному рівні, вміння вести тактовну і результативну полеміку, наполегливість у досягненні мети.

За своїм змістом дисертація відповідає паспортам спеціальностей 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень та 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Реферат повною мірою віддзеркалює структуру, основні положення й висновки дисертації та не містить інформації, яка відсутня в дисертаційній роботі.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертаційна робота на тему «Концептуальна модель балансу в кримінальному провадженні: інституційний, правозастосовний, особистісний рівні» за змістом і оформленням відповідає вимогам п. 7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а її авторка Дуфенюк Оксана Михайлівна на підставі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальностями: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Опонент:

**доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри теорії права
та конституціоналізму
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»**

Михайло КЕЛЬМАН

Підпис засвідчую:

**Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»
к.т.н., доцент**

Роман БРИЛИНСЬКИЙ